

Alimaz YURDSEVƏR

XIX əsrin 80-ci illərindən etibarən Azərbaycan ziyalıları rusilli Tiflis apellərləri içərisində xüsus "Novye obozreniya"-nın işində faal istirak ediblər. Bu qəzədə Məmməd ağa Şah taxtinskiyi və Eyni Sultanova bir sirada başqa ziyalıları da yazılmışdır. Tosadıf deyil ki, Ə. Ağayev, Ə. Cəvərşir, T. Bayramlıbəyov və bəzən azərbaycanlı publisistlərin fənaatımızı qarşı təcümimiz geniş polemikasız bu gazetənin sahifələrində iki il yaxın bir müddət orzında davam etdi.

Həmin dördüncü rusilli Tiflis mətbuatında fəaliyyət əndən azərbaycanlı müsilimlər birləşdirən gürkamlı adət-ənənələrinə təsdiq olundu. Həmçinin "Novye obozreniya"-da cap olunmuş səsili "Tatar komediyalı", "İslamın tarixindən", "Müsulimlənlər qadının xoşiyəti və usaq torbyası haqqında" və "Cənəvəskimlin xatirələri", həmçinin "Tiflisski listok" da "çox Məmməd Şah taxtinskini fənetik Şəhər olubası", "Molla Nəsrəddin", "Vidadi" və digər məqəplərini, XIX əsrin sonuna və XX əsrin əvvəllərində "Kafkas" da cap olunan cəxşxiyətlər məktub və yazarları, həmçinin 1903-cü ilə Tiflisdə nə tilində noşr edilən "Azərbaycan tətəflarının obidibiyati" kitabçığı F. Kocərlinin "Azərbaycan obidibiyati" və mədəniyyətin müxtülliş problemlərini cosarat və obyektiyivlik qaldırğım göstəridi. F. Kocərlinin rusilli Tiflis mətbuatı ilə olapları nisbatan otrəfliyindən, Ruslular Tiflis mətbuatı təkcə yazarlarının yüzünlərini verməklə kifayətləndir, eyni zamanda Azərbaycan mədəni tarixi faktlarına laqəy qalmır, öz əxuluların onurları təntənə edirdi.

Firudun bay Kocərlinin geniş tərcüməsi-hələ oxuculara hər bir azərbaycanlı ziyalısim məlumat. Aloylu vətənpərvər, gorkimli Azərbaycan mənşəcisi, qoldaş pedaqoq, metodist, yurulmasdır, tədqiqatçı Alimaz, tərcüməçi, yazıcı və təhlisiyətçi Firudun 1879-cu ilən əz yəhəndən

"Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin elm və mədəniyyətinin tabliğ" istiqaməti üzrə Firudin bəy Köçərli bioqrafiyasının daha bir maraqlı səhifəsi

Mülliimlər Seminariyası ilə bağlayır, oxuduğu ilərde (1879-1885) bir sıra gürçü alım, yaşıçı və paclapçı ilə yaxından tanış olur. Az mütəddədən sonra Gireçstanlı foxrino çevrilmiş tolabolaların bir parta arxasında oturur, dostluq edir, seminarın ictimai işlərini, yüngüləcə onlarla borabə qatılır.

F. Kocərlinin Gireçstanla, gürçü ictimaiyyəti ilə əlaqələrə obidibiyatçılığının elminimə dair daim diqqət mərkəzindən, onların sahələrindən büründür və bu masələ ilə əlaqədar siyallanmışdır. Həmçinin şəhər mərakeşlərindən, Baxçalıda, Bərdə, Şəhərəzərdə, "Vidadi" və digər məqəplərini, XIX əsrin sonuna və XX əsrin əvvəllərində "Kafkas" da cap olunan cəxşxiyətlər məktub və yazarları, həmçinin 1903-cü ilə Tiflisdə nə tilində noşr edilən "Azərbaycan tətəflarının obidibiyati" kitabçığı F. Kocərlinin "Azərbaycan obidibiyati" və mədəniyyətin müxtülliş problemlərini cosarat və obyektiyivlik qaldırğım göstəridi. F. Kocərlinin rusilli Tiflis mətbuatı ilə olapları nisbatan otrəfliyindən, Ruslular Tiflis mətbuatı təkcə yazarlarının yüzünlərini verməklə kifayətləndir, eyni zamanda Azərbaycan mədəni tarixi faktlarına laqəy qalmır, öz əxuluların onurları təntənə edirdi.

Cəsərli və qurulmuş Razikavilyilərin keçmişsi haqqında, xüsuslu Luka ilə oxucuların tamış etməyin nə qədər maraqlı olduğunu təsvir etməyə dayanır. Heyan boycox məqəplərənəqəş, yaşınan çağdan sonor dəyəriyən Vaja Pşavela, öz əxuluların onurları təntənə edirdi.

Əfənayənən yaxınlıqın atası, onların nəslinin əsasını qoymış Pavel Razikavilyinə dədiyinə görə, onların noslu moxəvirlərindən olub. Tədqiqatçıların əsasını yaxınlıqın rayına gərək (Vaja Pşavela) adədi hansısa güñah uchbatından kordindərindən gəvənləşmişdir. O, uzaq adədi ilə Gireçstanın ki İlräxaya yaxın adan olub. Bundan olaraq, onun adı 1750-ci ilin 6 iyulundan Pşavela, qeyd et-

nin məhkəməsi tərəfindən katılır. Toxum edilir ki, Razikavilyi familyasının ilk dəfə XIX əsrin 40-ci illərində-1850-ci ilədək kilsə yoxlamalarında təsadif olunur. İmedə Razikavilyi taməm hərbi olmuy və 62 yaşosu ilə səhər qazannmışdır. Əflənənbanın binənən Bero kəndində müdafiəçisindən sayılıb, eyni zamanda çox qüflü və cəsərli, bollardır ki, Bero ən yaxın arادvandı palturna toxum Pşavilyi adlı bir soxarın sağ qolunu kəsmişdir. Beronun əgərlərindən biri, Vaja vənən atası Pavel Razikavilyi olub.

Luka, Baçana və Tədo Razikavily qardaşları Pşav-Xevsüretyanı Çarçılı kəndindən (Şorqı Gireçstan - Tiflis guberniyasının Duzet qozası) olub, haqqında söhbət acıqçası XIX əsrin möyəhə yaxı və səri, gürçü obidibiyatçılığının klassikası Pavlov Razikavily - Vaja Pşavəla toxullisidir. 27 iyul (10 iyul) 1861-ci iləndən nihaiyən döyülib. 1879-cu iləndə Luka Qori şəhərindəki Müssəlimlər Seminariyası daxili və oru aradı. Müssəlim Kipianının rəhbərliyi tərbiyə gürçü xalçaların dəməyi ilə yaxınlaşdır. Golcoğ gürçü obidibiyatçılığının klassikası obidibiyatçı tənsişi 1881-ci iləndən başlayır. Heyan boycox məqəplərənəqəş, yaşınan çağdan sonor dəyəriyən Vaja Pşavela, öz əxuluların onurları təntənə edirdi.

Luka Razikavilyi seminariyanı iki il ovvalitib, mülliimlərin sonatını başlıyır. Baçana isə F. Kocərli ilə cyndi ilə 1885-1893 iləndən başa qaldırılmışdır. H. Omariyeviñin haqqında dəməşdirməz məqəplərindən Baçana ilə F. Kocərlinin dəstüyü müsəbatlılığından etibar olaraq, sonradan Tədo Razikavilyin fondunda F. Kocərli həs edilmiş mülliimlər məlumat olunur ki, onun mülliifi Baçana Razikavilyidi, 1885-ci iləndən yuxarı.

Ən maraqlı budur ki, sefirə birən Azərbaycan sözü (qardaş, leş və s.) işlədir, Zaqafqazi-

diyimiz kimi, Vaja Pşavela imzası ilə gürçü obidibiyatçının korifesiyyəti sırasına daxil oldu. Həmdə səhərətə osorları ilə onun adı XIX əsrin möyəhə yaxı və səri, gürçü obidibiyatçılığının klassikası "şəhər qazanmış" Luka Pavlov Razikavily - Vaja Pşavəla toxullisidir.

Bu qardaşla, xüsuslu Luka vo Baçana ilə F. Kocərlinin dəstüyü adlı olmayıb, yaradıcıq olagaları vo bura mübarizə formunda burkılıy idəya və məsləhət dəstüyü idil.

Elmihər dərin havası vo maraqlı olan F. Kocərlili teləbələk iləndən sevimi və müsilimləri D. D. Semyonov, A. O. Çəmçayevski, M. K. Kipiani, N. O. Lomouri vo bacşalarının rəhbərliyi altında elmliyət iddiyəm, yaradıcıqla möşəl olurdu. Seminariyanın bütük quruluşu "şəhər qazanmış" Luka Pavlov Razikavily - Vaja Pşavəla toxullisidir. 27 iyul (10 iyul) 1861-ci iləndən nihaiyən döyülib. 1879-cu iləndə Luka Qori şəhərindəki Müssəlimlər Seminariyası daxili və oru aradı. Müssəlim Kipianının rəhbərliyi tərbiyə gürçü xalçaların dəməyi ilə yaxınlaşdır. Golcoğ gürçü obidibiyatçılığının klassikası obidibiyatçı tənsişi 1881-ci iləndən başlayır. Heyan boycox məqəplərənəqəş, yaşınan çağdan sonor dəyəriyən Vaja Pşavela, öz əxuluların onurları təntənə edirdi.

Luka Razikavilyi seminariyanı təkcə 1881-ci iləndən dəstüyü adı ilə dəstəkliyən, onun mülliifi Baçana Razikavilyidi, 1885-ci iləndən yuxarı. Ən maraqlı budur ki, sefirə birən Azərbaycan sözü (qardaş, leş və s.) işlədir, Zaqafqazi-

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kültüvü İnformasiya Vəsitişlərinin
İnkisəfindən Dövlət Dəstəyi Fondu

KIVDF

www.kivdf.gov.az

ya xalqların birgə mübarizə özü öksəni tapıp. Gireçstanlı azərbaycanlı tədqiqatçılarından homin seir və dəha Baçana Razikavilyin digər osorları ilə müsəpi edilib, onun yaradıcılıq principinə uyğun olduğunu müyyənədir. Fakt təsdiqini təpədən sonra homin seir tənnimis adəbiyyatçısının alıcı Glixan Binnotoglu Azərbaycan dölinə törcümə edib. Həy səhəvəz kə, homin seir F. Kocərli yaradıcılığı təməm olunur, alımlar, eləcə də genit exucu külliyyi üçün məralı olar:

QARDAŞIM KÖÇƏRLİYƏ

Dərəzə zamanı yadigar üçün yazılıb

Quzğun uğub goldi dağın dalındıdan,
Vadılru ruhuna yarlı bir yerdə.
Gördi, leş alındı qalılıb hor yan,
Axır arzusuna qatdı bir yerdə.

Günəş öz işində, Gunoşa no var,
Bizim Ginoşımız qardaş, qardaş.
Azər bir qış iddi, vurub salırdı,
Yeter, hövəsolmız daraldı, qardaş.

Gol manı hayol an, sevinçin türək,
Dar gündə aradı qardaş qardaş.
Sözümüz, sırırmızı bir olsun gorok,
Uça dagħtar kimi dayanaq qoşa.

Görək xidmət edək törməni niyyət, Kədəri,
Sevinci yarlı bir yəbək biz.
Gorak ya qəloşu calaq zilmət,
Ya doquy mozar olsun yərimiz.

Bilərom köksündə cırpanın türək
Nociibdi, tomizdi - çox olduq sırdaş.
Bu kişiç təcərri ümidi romziat,
Qardaşlı romziat qəbul eç, qardaş.